

Verloren in het paradijs



De onwaarschijnlijke
redding van drie militairen
uit de onherbergzame
jungle van Nederlands
Nieuw-Guinea

Mitchell
Zuckoff



Karakter Uitgevers B.V.

LOF VOOR *VERLOREN IN HET PARADIJS*

‘Een meeslepend verhaal in de handen van een goede verhalenverteller. (...) *Verloren in het paradijs* is het spannendste boek, zowel wat betreft fictie als non-fictie, dat ik de afgelopen jaren heb gelezen.’

– *Seattle Times*

‘[Een] pakkend filmisch verslag. (...) Een opmerkelijke rolbezetting. (...) Vijf sterren.’

– *Entertainment Weekly*

‘Dit is een fascinerend avontuur dat zo uit de zaterdagochtendseries wegge- lopen lijkt. (...) *Verloren in het paradijs* verdient een plaatsje op de plank met beste non-fictie over Amerikanen die de Grote Depressie en de Tweede Wereldoorlog hebben doorstaan. Het boek zet de lezer met beide benen midden in de jungle neer.’

– *Cleveland Plain Dealer*

‘Mitchell Zuckoff heeft een van de belangrijkste, nog nooit eerder vertelde verhalen van de Tweede Wereldoorlog boven water gekregen. In de stoutmoedige traditie van de *Lost City of Z* en andere goed geschreven leunstoelavonturen neemt *Verloren in het paradijs* ons mee op een ademloze tocht door onheilspellende jungles naar het hart van de steentijd.’

– Hampton Sides, bestsellerauteur van *Ghost Soldiers* en *Blood and Thunder*

‘Zuckoff transformeert indrukwekkende research in een vaardig geschreven vertelling die het verhaal van de overlevenden uiterst realistisch tot leven brengt. Door zijn toegang tot krantenartikelen, brieven, foto’s en militaire dossiers, en dankzij de interviews met ooggetuigen, was hij in staat om bijna per uur verslag van de crash en de daaropvolgende redding te doen, in combinatie met levensechte beschrijvingen van de hoofdpersonen.’

– *Publishers Weekly* (met sterren beloonde recensie)

‘Zuckoffs krachtige en tegelijkertijd gevoelige verslag over de crash en de daaropvolgende redding is opwindend maar nooit sensationeel, en gebaseerd op uitgebreide research – hij heeft zelfs enkele nog in leven zijnde stamleden

geïnterviewd om hun kant van het verhaal te horen. (...) Dit is het soort onwaarschijnlijke maar toch waargebeurde avonturenverhalen dat zichzelf lijkt te vertellen – totdat je daarbij een stuk of wat schrijvers de mist in ziet gaan. Maar Zuckoff doet het precies goed.’

– Salon

‘*Verloren in het paradijs* [onderzoekt] de donkere kant van het imperialisme – met een ontknoping die zo uit MacGyver kan komen.’

– *Men's Journal*

‘Een verloren wereld, menseneters die nog in het stenen tijdperk leven, overdadige en ondoordringbare oerwouden, gestrand Amerikaans luchtmachtpersoneel (onder wie *een vrouw met prachtige benen*, lieve help!) en een verrassende reddingsmissie. En dan volgen een ongelezen dagboek en de enige nog in leven zijnde overlevende van de crash, die een halve eeuw later in Oregon een rustig leven blijkt te leiden, maar die door de oerwoudbewoners in Nieuw-Guinea nog steeds niet is vergeten. Dit is een waar gebeurd verhaal dat voor een getalenteerd schrijver als Mitchell Zuckoff zo uit de hemel lijkt te zijn neerge-daald. Wauw – wat een uitermate fascinerend en zeer overtuigend boek!’

– Simon Winchester, bestsellerauteur van *Atlantic* en *The Professor and the Madman*

‘*Verloren in het paradijs* vraagt erom verfilmd te worden.’

– *BookPage*

‘Een pleziervlucht om aan het einde van de Tweede Wereldoorlog het moreel onder de troepen nog wat op te krikken loopt uit op een verhaal over lef en vastberadenheid, zowel van de kant van de overlevenden als van hun onverschrokken redders. En als u mocht denken dat dit onmogelijk waar kan zijn, dan blijkt Mitchell Zuckoff in het bezit te zijn van brieven, dagboeken, foto's en zelfs lang verloren gewaande films die bewijzen dat deze hele odyssee daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Deze spannende geschiedenis wordt op de enige juiste manier verteld, namelijk via de woorden en beelden van de mensen die erbij zijn geweest.’

– Cokie Roberts, journalist, winnares van een Emmy Award en bestsellerauteur

‘*Verloren in het paradijs* is een meeslepende, verhalende geschiedenis en een ongelooflijk spannende reis naar het begin der tijden. Mitchell Zuckoff begint aan een verbazingwekkend en persoonlijk avontuur, waarbij hij bergen

beklimt en jungles trotseert om getuigen weer tot leven te brengen en resten van het neergestorte vliegtuig te ontdekken. Onderweg ontdekt hij niet alleen de waarheid over de crash en de nasleep daarvan, maar ook de diepere waarheden over hoe moderne en prehistorische volken de wereld, elkaar en zichzelf bezien.’

– James L. Swanson, bestsellerauteur van *Manbunt*

‘In dit uitstekend geschreven boek maakt Zuckoff van deze reeds lang vergeten gebeurtenis een uitzonderlijk spannend verhaal. (...) Verfijnd, met een hoog tempo en ongelooflijk lezenswaardig – er kan zo een film van worden gemaakt.’

– *Kirkus Reviews* (met sterren gewaardeerde recensie)

‘Wat Zuckoffs verhaal tot een boek maakt dat je gelezen moet hebben, is de interactie tussen de overlevenden en de inheemse stam waarmee ze na de crash in aanraking kwamen. (...) Iedereen die van waargebeurde verhalen over rampen en daaropvolgende avontuurlijke reddingen houdt, zal van dit uitstekende boek genieten.’

– *Library Journal* (met sterren gewaardeerde recensie)

‘Een fascinerend verhaal. (...) Zuckoff heeft voor lezers met belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog een sterk en empathisch boek geschreven dat je in één adem uitleest.’

– *Booklist*

‘Mitchell Zuckoffs *Verloren in het paradijs* zou wel eens vergeleken kunnen worden met het werk van Jules Verne, Edgar Rice Burroughs en James Hilton, maar kan ook moeiteloos geplaatst worden naast *South Pacific*, *Lost* en *Gilligan's Island*. Dankzij Zuckoffs grondige research wordt in dit spannende boek erg veel aandacht aan buitengewoon levendige, soms bijna onwaarschijnlijke, details geschonken.’

– Bloomberg.com

‘Zuckoffs talent als onderzoeker en verhalenverteller komt in *Verloren in het paradijs* duidelijk naar voren. (...) Zijn relaas over dit verloren, verbazingwekkende hoofdstuk uit de Tweede Wereldoorlog is tegelijkertijd grappig, angst-aanjagend en spannend – en er zijn maar weinig non-fictieboeken waarvan dat beweerd kan worden.’

– *Idaho Statesman*

INHOUD

Bericht aan de lezer	13
1. Vermist	15
2. Hollandia	18
3. Shangri-La	31
4. <i>Gremlin Special</i>	42
5. Eureka!	54
6. Charms	66
7. Tarzan	77
8. Gentleman-ontdekkingsreiziger	85
9. Schuld en gangreen	96
10. Earl Walter, junior en senior	107
11. Uwambo	117
12. Wimayuk Wandik, alias 'Opperhoofd Pete'	129
13. Wat er ook moge gebeuren!	141
14. <i>Five-by-five</i>	151
15. Geen Thanksgiving	160
16. Rammy en Doc	170
17. Custer en consorten	177
18. Baddertijd voor Yugwe	190
19. 'Shoo, shoo, baby'	199
20. 'Hé, Martha!'	211
21. Het beloofde land	224
22. Hollywood	234
23. Zweefvliegtuigen?	245
24. Twee koninginnen	258
25. Beet!	274
Epiloog: Na Shangri-La	286

Lijst van personen 304

Dankbetuiging 308

Aantekeningen met betrekking tot de gebruikte bronnen en methoden 312

Noten 314

Beknopte bibliografie 366

Register 369

BERICHT AAN DE LEZER

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog stortte in een nog niet in kaart gebracht deel van het eiland Nieuw-Guinea, dat bewoond werd door een prehistorische stam, een vliegtuig van het Amerikaanse leger neer.

In de daaropvolgende weken snelden van alle kanten journalisten toe om verslag te doen van een verhaal dat ging over overleven, verlies, antropologie, ontdekking, heroïsme, vriendschap en een nagenoeg onmogelijke reddingsoperatie. In hun artikelen beschreven ze een beeldschone maar eigenzinnige vrouwelijke korporaal en een stoere, vastbesloten paratroeper die tussen inlanders verzeild raakten die nog rondliepen met een botje dwars door hun neusschot en waarvan werd gezegd dat het koppensnellers en menseneters waren. Ze deden verslag van een dappere luitenant die treurde om de dood van zijn tweelingbroer; een grimmige sergeant met een ernstige hoofdwond; en een groep Filippijns-Amerikaanse soldaten die er vrijwillig voor kozen de inlanders tegemoet te treden, hoewel ze wisten dat ze met een factor duizend in de minderheid zouden zijn. Dit groepje, dat werkelijk heeft bestaan, werd gecombineerd door een schelmachtige filmmaker die Hollywood was ontvlucht nadat hij als juwelendief was ontmaskerd; een gewiekste piloot die op z'n best vloog als zijn toestel geen motor had; en een cowboyachtige kolonel wiens reddingsplan met name bedoeld leek om het aantal doden nog wat verder op te schroeven.

De krantenkoppen over de crash en zijn nasleep sprongen als het ware van de voorpagina's. Tijdens radio-uitzendingen werd er ademloos verslag gedaan van alle ontwikkelingen die uiteindelijk tot een wonderbaarlijke afloop zouden leiden.

Maar de wereld stond op de drempel van het atoomtijdperk, en een verhaal over leven en dood in het stenen tijdperk werd al snel overschaduwd. Na verloop van tijd werd het voorval vergeten.

Ik stuitte op een artikel over de crash toen ik jaren geleden in krantenarchieven op zoek was naar iets totaal anders. Ik legde het opzij en vond datgene waar ik naar op zoek was. Maar de gebeurtenis bleef me bezighouden. Ik ging doen wat journalisten *collecting string* noemen – het zodra dat ook maar even mogelijk is verzamelen van stukjes informatie om te kijken of ze met elkaar in verband gebracht kunnen worden.

Krantenartikelen en officiële documenten vertellen ons iets over het ver-

leden, maar je kunt er geen conversatie mee voortzetten. Ik droomde ervan iemand te vinden die erbij was geweest, iemand die uit de eerste hand over de betreffende mensen, plaatsen en gebeurtenissen kon vertellen. Meer dan zestig jaar na de crash lukte het me de enige nog levende Amerikaanse betrokkene te lokaliseren, die aan de kust van Oregon een rustig leven leidde, maar over een nog uitstekend geheugen beschikte en een buitengewoon verhaal te vertellen had.

Die ontdekking, en de gesprekken die volgden, leidden tot een ware explosie van losse eindjes informatie waaruit uiteindelijk een compleet beeld ontstond. Tot de kostbaarste voorwerpen waarover ik de beschikking kreeg behoorde een logboek dat in de periode tussen de crash en de reddingspoging dagelijks werd bijgehouden. Ook kwam er een uitgebreid dagboek aan het licht, samen met een schat aan onbetaalbare foto's. Kort daarna volgden drie particuliere plakboeken, vrijwel direct gevolgd door dozen met vrijgegeven documenten van het Amerikaanse leger, beëdigde verklaringen, kaarten, personeelsdossiers, militaire dienstmededelingen, brieven en afschriften van het radioverkeer dat tussen de grond en het vliegtuig heeft plaatsgevonden. Familieleden van meer dan een dozijn andere betrokkenen kwamen met nog meer documenten, foto's, brieven en bijzonderheden. En misschien wel het meest opmerkelijke was dat het spoor op een gegeven moment leidde naar duizenden meters oorspronkelijke film waarop te zien is hoe de gebeurtenissen zich ontvouwen.

Er volgde een reis naar Nieuw-Guinea, om erachter te komen wat er van het land en zijn bewoners is geworden; om daar oude mannen en vrouwen aan te treffen die de crash als kind hadden meegemaakt; en om naar de top van een berg te trekken waar nog steeds stukken van het vliegtuig te vinden zijn, samen met de beenderen en eigendommen van sommigen die hier gestorven zijn.

Terwijl ik dit schrijf, ligt er op mijn bureau een stuk gesmolten metaal, afkomstig van het betreffende toestel, dat de vorm heeft van een misvormde menselijke gestalte. Het is een tastbaar geheugensteuntje dat, hoe ongelooflijk dit verhaal ook mag lijken, elk woord ervan waar is.

– MITCHELL ZUCKOFF

VERMIST

Op een regenachtige dag in maart 1945 deed een telegrambesteller van Western Union zijn ronde door het rustige plaatsje Owego, in het noorden van de staat New York. Vlak buiten het centrum sloeg hij McMaster Street in, een rijtje bescheiden, keurig onderhouden huizen in de schaduw van een groepje iepen. Hij bleef staan voor een groen, in boerderijstijl opgetrokken huis met een kleine veranda en enkele lege plantenbakken ervoor. Terwijl hij naar de deur liep, bereidde de besteller zich voor op het moeilijkste deel van zijn baan: het afleveren van een telegram dat afkomstig was van het U.S. War Department, het Amerikaanse ministerie van Oorlog.

Recht voor hem uit, trots opgehangen voor het raam van de voorkamer, zag hij een kleine witte vlag met een rode rand en in het midden een blauwe ster. Verspreid in het plaatsje hingen wel meer van dit soort vlaggen voor het raam, elk ter ere van een jongeman, en in enkele gevallen ook een jonge vrouw, die vertrokken was om in de oorlog te vechten. Amerikaanse troepen waren al sinds eind 1941 actief in de Tweede Wereldoorlog, en sommige vlaggen waren al vervangen door een exemplaar met daarop een gouden ster, om een verlies ten behoeve van een hoger doel aan te geven, gekoppeld aan een permanent lege plaats aan de eettafel van het betreffende gezin.

In het huis met de blauwe ster waar de besteller nu voor stond, woonde Patrick Hastings, een 68-jarige weduwnaar. Met zijn brilletje met stalen montuur, zijn keurig geknipte zilverkleurige haar en ernstige trekken rond zijn mond, leek Patrick Hastings erg veel op de nieuwe president, Harry S. Truman, die nog maar een maand eerder, na het overlijden van Franklin Delano Roosevelt, tot president van de Verenigde Staten was ingezworen.

Patrick Hastings, een zoon van Ierse immigranten, was opgegroeid op een boerderij net over de staatsgrens met Pennsylvania. Na een lange verlofperiode was hij met zijn jeugdliefde getrouwd, de onderwijzeres Julia Hickley, en waren ze naar Owego verhuisd om daar werk te vinden en een gezin te stichten. In de loop der jaren had Patrick promotie gemaakt binnen de onderhoudsafdeling van een plaatselijke fabriek die eigendom was van de Endicott-Johnson Shoe Company, een bedrijf dat grote hoeveelheden gevechtsslaarzen en officiersschoenen voor het Amerikaanse leger produceerde. Samen met Julia bracht hij drie intelligente, levenslustige dochters groot.

Maar nu woonde Patrick Hastings alleen. Zes jaar eerder had Julia's hart

het ten gevolge van een fatale infectie begeven. De lege plantenbakken voor het huis waren zichtbare tekenen van haar afwezigheid en zijn teruggetrokken leven.

Hun twee jongere dochters, Catherine en Rita, waren getrouwd en naar elders vertrokken. Ook in hun huis hing een vlag met een blauwe ster, elk voor een echtgenoot die in militaire dienst zat. Maar de vlag met de blauwe ster voor Patrick Hastings' raam hing daar niet ter ere van een van zijn schoonzons. Die hing daar ter ere van zijn wilskrachtige oudste dochter, korporaal Margaret Hastings van het Women's Army Corps, de WAC's, het vrouwenhulpkorps van het Amerikaanse leger.

Zestien maanden eerder, in januari 1944, was Margaret Hastings in het nabijgelegen Binghampton een wervingsbureau binnengelopen. Daar zette ze haar handtekening onder een dienstverband en nam ze haar plaats in tussen de eerste generatie vrouwen die dienst gingen doen binnen de Amerikaanse strijdkrachten. Margaret en duizenden andere WAC's werden naar over de hele wereld verspreid liggende oorlogsgebieden gestuurd, waar ze meestal een bureaufunctie hadden op bases die meestal een heel eind van het front verwijderd lagen. Maar toch maakte haar vader zich zorgen over haar, want hij wist dat Margaret zich in een vreemd, ver land bevond: Nieuw-Guinea, een

primitief eiland ten noorden van Australië. Margaret was gestationeerd in een Amerikaans militair kamp op de westelijke helft van het eiland dat bekendstond als Nederlands Nieuw-Guinea.

Halverwege 1945 hadden de Amerikaanse strijdkrachten het afleveren van slecht nieuws uitbesteed, en de bringers ervan hadden het druk: het aantal in de strijd gesneuvelde Amerikanen naderde de 300.000. Ook waren ruim 100.000 Amerikaanse militairen overleden ten gevolge van ongevallen en ziekten. Meer dan 600.000 man was gewond geraakt. De families met een blauwe ster voor het raam hadden dan ook alle reden om angstig te zijn als een Western Union-besteller hun voordeur naderde.

En op deze dag had de misère gezelschap. Terwijl de besteller bij Patrick Hastings op de bel drukte, waren Western Union-koe-



Korporaal Margaret Hastings van het Women's Army Corps, gefotografeerd in 1945. (Foto ter beschikking gesteld door C. Earl Walter jr.)

riers met bijna identieke telegrammen onderweg naar drieëntwintig andere adressen waar een vlag met een ster voor het raam hing en waar een militair woonde die op dat moment dienstdeed in Nederlands Nieuw-Guinea. De boodschappers waaierden over het hele land uit, naar plattelandsgemeenten als Shipperville, Pennsylvania; Trenton, Missouri en Kelso in Washington, en grote steden als New York, Philadelphia en Los Angeles.

Elke boodschap bood een meelevend knikje, gecamoufleerd door de afgeteuten toon van een militair communiqué. Elk was ondertekend door generaal-majoor James A. Ulio, het hoofd van de militaire administratie van het Amerikaanse leger. Patrick Hastings hield het lichtgele telegram in zijn vereelde handen. De tekst luidde:

NAMENS DE MINISTER VAN OORLOG MOET IK U TOT ZIJN GROTE
LEEDWEZEN BERICHTEN DAT UW DOCHTER, KORPORAAL HASTINGS,
MARGARET J., SINDS DERTIEN MEI NEGENTIENVIJFENVEERTIG IN
NEDERLANDS NIEUW-GUINEA WORDT VERMIST. ZODRA NADERE
DETAILS OF ANDERE INFORMATIE BESCHIKBAAR ZIJN, ZULT
U DAARVAN PROMPT OP DE HOOGTE WORDEN GESTELD. EEN
BEVESTIGINGSBRIEF VOLGT BINNENKORT.

Nadat in Owego de plaatselijke krant lucht had gekregen van het telegram, vertelde Patrick Hastings tegenover een verslaggever over de meest recente brief die Margaret naar huis had gestuurd. Daarin had ze een pleziervlucht langs de kust van Nieuw-Guinea beschreven en had ze er verder nog bij vermeld dat ze hoopte op korte termijn nog een rondvlucht te zullen maken. Door die brief ter sprake te brengen, was Patrick Hastings' boodschap maar al te duidelijk: hij was bang dat Margaret bij een vliegtuigongeluk was betrokken. Maar het verhaal van die verslaggever danste enigszins om die zorgelijke gebeurtenis heen, en bood in plaats daarvan een vage vorm van optimisme. 'Uit de formulering van [het telegram dat] gisteren is ontvangen,' schreef de verslaggever, 'meent de familie op te kunnen maken dat ze wellicht aan boord van een ander toestel heeft gezeten, en dat ze op een later tijdstip alsnog boven water zal komen.'

Toen Patrick Hastings zijn jongere dochters belde, maakte hij het nieuws niet mooier dan het was en bood hij ook geen valse hoop omtrent het lot van hun zus. Qua bondigheid overtrof hij zelfs het leger, en kortte het telegram in tot slechts drie woorden: Margaret wordt vermist.